

Záró beszámoló
A magyar filozófiatörténet narratívái (1792-1947)
című projektben (NKFI K104643) végzett kutatásokról

A projekt általános célkitűzése volt, hogy a „hosszú 19. század” és a 20. század első fele magyar filozófiatörténetére vonatkozó eddigi kutatásokat új kontextusba helyezze, a filozófiatörténet-írás történetére és módszertanára vonatkozó kutatások révén, föltárja a kutatott időszakban kialakult magyar filozófiatörténet-írás narratíváit, és megalapozza egy kelet-közép-európai összehasonlító filozófiatörténeti kutatás lehetőségét, amely megközelítési mód a térség regionális filozófiatörténeteiből mindeddig szinte teljesen hiányzott. A kutatás során áttekintettük a magyar filozófia történetének megírására vonatkozó fontosabb, főként 19. századi kísérleteket, és összehasonlítottuk a bennük fellelhető narratívákat. (Ezt a kutatási irányt elsősorban a projekt vezető kutatója képviselte.) Emellett feltártuk a nemzeti szintű filozófiatörténet-írás jelenségének kulturális háttérét, amelyet az identitás és a kommunikációs szerkezet változásának vezérszavai köré szervezve vizsgáltunk. (Ennek a kutatási iránynak a koordinátora és egyben meghatározó kutatója volt haláláig Neumer Katalin.) A filozófiatörténet-írás történetének és a kulturális, kommunikációs háttérnek a vizsgálata mellett négy szűkebb filozófiatörténeti témára összpontosultak a kutatások. Az első a kutatott időszak kezdetének meghatározó magyar filozófiai eseményének, a Kant-vitának (1792–1822) az elemzése volt. Itt a vita kiobbantójának, Rozgonyi Józsefnek az életműve állt a kutatás középpontjában. (Ezen a témán a vezető kutató és Gángó Gábor szenior dolgozott, a projektbe való bekapcsolódását követően itt látott el feladatokat Guba Ágoston, akinek a kutatásai kitértek a projektben vizsgált időszak előzményeire is.) A másik fókuszpont a reformkor filozófiai élete volt, előtérben azokkal a vitákkal, amelyek a nemzeti kultúrának és a filozófiának az egymáshoz való viszonyát fejtették ki. Itt Szontagh Gusztáv tevékenysége állt a kutatások középpontjában. (Ezt a kutatási témát főként a vezető kutató koordinálta, de a kutatócsoport több tagja részt vett benne esettanulmányokkal.) Harmadik fókuszpont a térségünkben jellemző recepciótörténeti téma egyik jellemző példája volt: a kelet-közép-európai, ezen belül a magyar Leibniz-recepció feldolgozása. (Ezen Gángó Gábor, a projekt egyik szeniorja dolgozott.) A negyedik fókuszpont Palágyi Menyhért életművének kutatása volt. (Elsősorban Székely László és Bogdanov Edit projektben végzett munkájának a középpontjában állt ez a téma.)

A főnt részletezett kutatási feladatok elvégzésének biztosítékaul különböző típusú kimeneteket terveztünk be. Ezek között a legfontosabb természetesen a publikáció. A projekt publikációs stratégiája kezdettől fogva számot vetett azzal, hogy a témából adódóan viszonylag magas lesz a magyar nyelvű publikációk aránya, azonban folyamatosan törekedtünk arra, hogy a legfontosabb kutatási eredményeket a filozófiában fontos világnyelveken is közzétegyük. A tervezett publikációk között a projekttagok saját tanulmányain kívül jelentős arányban szerepelt forráskiadás is, tekintettel a filozófiatudomány szakmai normáira és a témáink szempontjából fontos szövegek nehéz hozzáférhetőségére. A hagyományos publikációk mellett fontos szerepet szántunk a konferencia-szerepléseknek is, tekintettel arra, hogy a kutatási terület még csupán a kelet-közép-európai összehasonlító filozófiatörténet lehetőségeinek a megteremtésénél tart, ami még jobban hangsúlyozza a nemzetközi és a hazai konzultáció szükségességét minél sűrűbben, a kutatók minél szélesebb körével. A projekt végéhez érve már az is látszik, hogy a konferenciákon kialakított szakmai kapcsolatoknak, az ott a kutatócsoport tagjai által tartott előadásoknak igen jelentős, publikációkban is mérhető utóhatása lesz, amelyről a projekt lezárásakor azonban még természetesen nem tudunk számot adni. A betervezett kutatóutak várható hozadéka is túlmutat azokon az eredményeken, amelyek a projektidőszakban megjelent publikációkban már ma megmutatkoznak.

Az egyes fõntebb részletezett kimeneti típusok egymáshoz való arányát a tervezetthez képest a kutatás futamideje során némileg módosítani kellett. Az alábbiakban évenkénti bontásban sorolom fel a fontosabb projekteseményeket, majd összesítve rögzítem a tervektõl való eltérések indokait, végül összegzem projekt eredményeiket, kimeneteit.

I. év

2012. szeptember 1 – 2013. augusztus 31

Legfontosabb nyilvános projektesemény volt a társrendezésünkben megvalósult nemzetközi szimpózium az MTA BTK Filozófiai Intézetében 2013. március 14-én, *Philosophie und Nationalsozialismus* címmel. A tárgyévben a kutatócsoport tagjai összesen 16 elõadást tartottak, amelyekbõl 4 volt magyar, és 12 idegen nyelvû, valamint 6 publikációt jelentettek meg. A projekt meghívott vendégeként elõadó német kolléga itteni elõadásán alapuló tanulmányát a projekt tagjának magyar fordításában lásd: Jens Thiel: Belemérészkedni egy 'erõtjeljes élménybe'. Fiatal filozófusok karrierútjai a nemzetiszocializmusban: három esettanulmány (Hermann Noack, Joachim Ritter, Karl Schlechta). Fordította Gángó Gábor. in: Gedõ Éva – Schwendtner Tibor (szerk.): *Filozófia és nemzetiszocializmus. Értelmezések és kontextusok*. Budapest: L'Harmattan, 2016, 15–34.

II. év

2013. szeptember 1 – 2014. augusztus 31

A kutatócsoport tagjai a tárgyévben összesen 20 konferencia-elõadást tartottak a projekt képviselésében, ebbõl 6 volt nemzetközi szervezésû, és 14 magyar nyelvû; ezen kívül az elõzõ évihez képest dupla annyi, 12 publikációt jelentettek meg.

A tárgyévben a kutatócsoport tagjai közül Neumer Katalin (Prága) és Gángó Gábor (Eperjes) szenior kutatók vettek részt tanulmányúton a projekt keretében.

III. év

2014. szeptember 1 – 2015. augusztus 31

A kutatócsoport tagjai a beszámolási idõszakban 15 konferencia-elõadást tartottak a jelen kutatás keretébe illeszkedõ témákból, kilencet magyar, hatot idegen nyelven; ezen felül ismét megduplázva a publikációk számát, 24 tételt jelentettek meg.

Egy hosszabb kutatóútra került sor a beszámolási évben a projekt keretében, Neumer Katalin egymással összekötött grazi és bécsi útjára.

IV. év

2015. szeptember – 2016. augusztus 31

Kiemelkedõ projektesemény volt a több szlovákiai partnerrel közösen Nyitrán szervezett *Régiók, határok, identitások: Közép-Európa mint hívószó a (magyar) filozófiatörténetben* címû nemzetközi konferencia (2015. november 13–14). Megemlítendõ még a *VII. Hungarológiai Kongresszus Magyar Filozófiatörténet Szimpóziuma* (2016. augusztus 22–27), Pécsen. Ugyan az eseményt nem a projekt keretében szerveztük, a résztvevõk fele formálisan is projekt-tag, a többi elõadó pedig egy kivétellel részt vett már korábban elõadással, írással a projekt keretében szervezett konferencián, illetve kiadott kötetben. Szerencsés körülmény, hogy az öt évenként megrendezésre kerülõ Hungarológiai Kongresszus éppen a projekt futamidejének utolsó szakaszára esett, így kidolgozott kutatási eredményekkel állhattunk ki a hungarológia legszélesebb nemzetközi fórumára.

A beszámolási évben került sor Bogdanov Edit részérõl a Palágyi Menyhért szövegeinek a projekt keretén belül tervezett kiadásához kapcsolódó darmstadti kutatóútra, ahol archívumi és levéltári kutatásokat végzett a projekt számára.

A beszámolási évben 20 konferencia-előadásra került sor, ezek közül 4 angol nyelven, nemzetközi konferencián, 5 magyar nyelven, külföldön rendezett egynyelvű konferencián, 4 magyarul, külföldön rendezett kétnyelvű konferencián hangzott el, a fennmaradó 11 pedig Magyarországon rendezett magyar nyelvű konferencián. A beszámolási időszakban összesen 24, a projekthez kapcsolódó publikáció jelent meg.

V. év

2016. szeptember 1 – 2017. augusztus 31.

A kutatócsoport résztvevői összesen 21 konferencián vettek részt a tárgyidőszakban, ezek közül 10 magyar, 11 nemzetközi szervezésű volt; ezen felül 40 publikációt jelentettek meg.

Eltérések a tervektől

A projekt futamideje alatt egy átütemezést kellett kérnünk a két szenior kutató egyikének, Neumer Katalinnak a hirtelen halála okán. Az átütemezésre a 4. projektév kezdetével került sor. Neumer Katalin szeniori teendőit a koordinátori munkát azelőtt is végző Kovács Gábor vette át. (Feladata, saját kutatási témáinak megfelelően, a projekt első világháború utáni korszakra vonatkozó kutatásainak felügyelete, koordinálása volt.) Guba Ágoston új tagként lépett be. Az átütemezést követően a projekt tervezett FTE-összértéke nem változott. Az átütemezés része volt a projekt egy évvel való meghosszabbítása.

A munkatervben vállalt konferencia-szervezésekhez képest más ütemezésben, más típusú konferenciákra került sor a kutatás menet közben felmerülő igényeinek megfelelően. (Tételesen lásd fent, éves lebontásban.) A tervezett nemzetközi záró konferencia célja az időközben megvalósult szimpóziummal, a nyitrai konferenciával, és mindenekelőtt a kutatócsoport tagjainak aktív konferencia-szereplésében már előre teljesült, így lemondunk a megszervezéséről, a szervezésére fordítandó emberi erőforrásokat pedig inkább további publikációs és kutatási tevékenységre fordítottuk. Ezzel függ össze a projekt utolsó évében kért és megkapott pénzügyi átcsoportosítás is, amelyben többek között a konferenciaszervezésre tervezett keretet a tudomány szempontjából hasznosabb, és tartósabb eredménnyel járó publikációs tevékenységre költeni terveztük át. (Ezen kívül volt még korábban egy csekély összegű pénzügyi átcsoportosítási kérelmünk, amely a szerződéskötéskor tervezett árnak a tényleges beszerzésig történt emelkedéséből eredt.)

A tervekben a kimenetek között magyar nyelvű tanulmánykötet szerepelt a Leibniz-recepcióról. Ez a kutatási irány azonban a vártnál nagyobb nemzetközi érdeklődéssel találkozott, így többnyire a nemzetközi fórumokon elhelyezhető, idegen nyelvű tanulmányok jöttek létre. A közlemények listáján felsorolt ilyen tárgyú publikációkon kívül sajtó alatt van még például a következő: Gángó Gábor: Zum Thema „Leibniz und die EU” – aus osteuropäischer Perspektive, in: Michael Düring, Maciej Junkiert, Krzysztof Trybuś (red.): *Polacy i Niemcy w Europie*, Wien etc., Peter Lang Verlag, 2017. Így a magyar kötet kiadását e kutatási irány felelőse, Gángó Gábor a vezető kutatóval egyetértve egyelőre nem ítélte időszerűnek.

A projekt során tervezett tanulmánykötetek, és főleg a szövegkiadások terjedelme az időközben felbukkant új témák és szövegek következtében az előzetesen kalkulálnál nagyobb lett, ám a terjedelem-növekedés szakmailag indokolt volt, ezért ide kértük átcsoportosítani a más sorokon szereplő keretösszeget (lásd fentebb).

A projekt kimeneteinek összegzése

A projektben megvalósított kutatóutak (Bogdanov Edit, Gángó Gábor, Neumer Katalin) beleillettek a kutatási tervbe, és hozadékuk tetten érhető a projekt keretében megvalósult publikációkban. Bogdanov Edit Palágyi Menyhért életét és munkáit kutatta Darmstadtban, eredményei beépültek a projekt keretében megvalósult Palágyi-kiadásba. Gángó Gábor Eötvös József eperjesi tevékenységének a dokumentumait kutatta, eredményei beépültek az ilyen tárgyú publikációiba. Neumer Katalin a Monarchia szellemi hálózatát kutatta Bécsben, Grazban és Prágában, eredményei beépültek publikációiba, és az általa szerkesztett projekt-kötetek koncepciójába.

A projekt során összesen 92 konferencia-előadást tartottak a kutatócsoport tagjai, ezek közül 53 hangzott el magyarul, 39 pedig világnyelveken. A nemzetközi konferenciák néhány jellemző szervezője: egyetemek (Berlin, Hannover, Ljubljana, Eperjes, Nyitra, Kolozsvár, Vilnius, Ploiești, CISUECO, Olaszország); akadémiai és egyéb kutatóintézetek (Bukarest, Varsó, Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel); szakmai szervezetek (Horvát Filozófiai Társaság, Institute for American Religious and Philosophical Thought, Austrian Ludwig Wittgenstein Society, Gottfried-Wilhelm-Leibniz-Gesellschaft).

Összesen 104 publikáció látott napvilágot, ezek egyike azonban a projekt keretében korábban már megjelent angol nyelvű folyóiratcikk újraközlése tanulmánykötetben, amely a teljesség kedvéért szerepel a közleménylistán. Ismeretterjesztő cikként, a projekt eredményeinek népszerűsítését szolgáló publikációként szerepel egy angol nyelvű, szaklapban közölt, a vezető kutatóval készített interjú. (A projekt eredményeit a tudományos ismeretterjesztés eszközeivel népszerűsítő egyéb, a projekt keretében végzett tevékenységre, például laikus közönségnek tartott előadásokra, könyvbemutatókra nem tér ki a záró beszámoló.) Ezen kívül szerepel még a listán két konferencia-absztrakt. Az ezekben foglalt kutatási eredmények folyóiratcikként vagy könyvrészletként való megjelentetése eltolódik a projekt futamideje utáni időszakra. A maradék 100 közlemény megoszlása: 31 folyóiratcikk (19 magyar, 12 idegen nyelvű); 63 könyvfejezet (47 magyar, 16 idegen nyelvű); valamint 6 szerkesztett magyar nyelvű munka.

A projektben megvalósult publikációk között kitüntetett helyet foglal el a kutatás eredményeinek publikálására alapított *ergo* könyvsorozat hat kötete. Ezek közül az első három a projektben során íródott tanulmányokat közöl egy-egy tematikus fókuszpont köré csoportosítva, míg a sorozat második három kötete forráskiadásokat közöl: Rozgonyi József *Dubia* című, a magyar Kant-vitát elindító, latin nyelvű munkájának kiadását kommentárral és magyar fordítással, Szontagh Gusztáv Világos után papírra vetett, mindeddig kéziratban lévő emlékiratainak kiadását bevezetővel, jegyzetapparátussal, valamint Palágyi Menyhért válogatott műveit az újabb kutatások tükrében, amely eddig nehezen, vagy csak németül elérhető szövegeket is tartalmaz. A sorozat szerkesztési munkálatait Neumer Katalin látta el (az első két kötet), halála után a vezető kutató vette át a sorozatszerkesztői feladatokat (a legutóbbi négy kötet).

Budapest, 2017. szeptember 29-én

Mester Béla
MTA BTK FI
K 104643 vezető kutató